

Fișă tematică comună

Adaptări rezonabile pentru persoanele cu handicap Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) și a Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE)

(Ultima actualizare: 30.06.2025)

Această fișă tematică a fost întocmită de grefa Curții Europene a Drepturilor Omului („CEDO”)¹ și de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, în cadrul unui efort de colaborare menit să evidențieze jurisprudența în anumite domenii în care dreptul Uniunii Europene („UE”) interacționează cu cel al Convenției europene a drepturilor omului („Convenția europeană” sau „Convenția”).

Introducere

Adaptările rezonabile pentru persoanele cu handicap au fost definite în art. 2 din Convenția Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu handicap ([CNUDPH](#)) ca „acele modificări și adaptări adecvate și necesare care nu determină un cost disproporționat sau nejustificat, necesare, într-un caz particular, pentru a garanta că persoanele cu handicap au acces și pot exercita toate drepturile omului și libertățile fundamentale, în condiții egale cu ceilalți”².

Atât Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE)³, cât și CEDO⁴ au adoptat această definiție și au considerat că neîndeplinirea obligației de a lua măsuri adecvate în vederea asigurării unor adaptări rezonabile pentru persoanele cu handicap constituie un tratament discriminatoriu⁵.

Îndeplinirea acestei obligații poate lua mai multe forme. Ambele instanțe europene au hotărât că nu este de competența lor să definească măsurile care trebuie puse în aplicare, resursele care trebuie alocate sau forma pe care ar trebui să o ia adaptările rezonabile⁶. Se consideră că instanțele naționale sunt mai în măsură să facă acest lucru.

Aplicabilitatea acestei obligații depinde de sfera de aplicare și de domeniul textelor pe care se bazează. Prin urmare, jurisprudența s-a dezvoltat în diferite domenii ale dreptului UE și ale dreptului Convenției

¹ Conținutul acestei fișe tematice nu obligă Curtea.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

² A se vedea raportul Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) cu privire la [Punerea în aplicare a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu handicap: Indicatorii de drepturile omului](#), 2023.

³ CJUE, Hotărârea din 11 aprilie 2013, [HK Danemarca](#), C-335/11, EU:C:2013: 222, pct. 53.

⁴ CEDO, [Çam împotriva Turciei](#), nr. 51500/08, pct. 65, 23 februarie 2016.

⁵ CEDO, [Çam](#), citată anterior, pct. 54; CJUE, Hotărârea din 11 septembrie 2019, [Nobel Plastiques Ibérica](#), C-397/18, EU:C:2019:703, pct. 62.

⁶ CEDO, [Çam](#), citată anterior, pct. 66; CJUE, Hotărârea din 10 februarie 2022, [HR Rail](#), C-485/20, EU:C:2022:85, pct. 40.

europene. În timp ce CJUE a examinat doar cauze din domeniul ocupării forței de muncă, CEDO a soluționat mai degrabă cauze legate de accesibilitatea mediului fizic și a educației⁷.

Adaptări rezonabile în dreptul UE

Principiul egalității de tratament este un principiu general al dreptului Uniunii, consacrat în prezent la art. 20 și 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene („Carta”), care prevăd dreptul la egalitate în fața legii și, respectiv, dreptul la nediscriminare⁸. Art. 21 din Cartă interzice în mod expres orice discriminare bazată pe motive de handicap⁹. În plus, în conformitate cu principiul consacrat la art. 26 din Cartă, UE recunoaște și respectă dreptul persoanelor cu handicap de a beneficia de măsuri menite să le asigure independența, integrarea socială și profesională și participarea la viața comunității.

Până în prezent, obligația de a realiza adaptări a fost stabilită de CJUE în cadrul [Directivei 2000/78/CE](#) a Consiliului din 27 noiembrie 2000, care a creat un cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (denumită în continuare „Directiva 2000/78”). În acest context, domeniul de aplicare al obligației menționate se limitează la încadrarea în muncă, inclusiv criteriile de selecție și condițiile de recrutare, orientarea și formarea profesională, condițiile de muncă, precum și afilierea și implicarea în orice organizație⁹. S-a considerat, într-adevăr, că „[a]plicarea unor măsuri care țin cont de nevoile persoanelor cu handicap la locul de muncă îndeplinește un rol major în combaterea discriminărilor pe motive de handicap”¹⁰. Directiva 2000/78 impune adoptarea de măsuri eficiente și practice destinate amenajării locului de muncă în funcție de handicap, de exemplu prin amenajarea localurilor sau adaptarea echipamentelor, ritmului de lucru, repartizării sarcinilor sau a ofertei de mijloace de formare sau de încadrare¹¹. Cu toate acestea, astfel de măsuri nu ar trebui să genereze costuri disproporționate: „trebuie să se țină seama, în special, de costurile financiare și de altă natură pe care le implică, de dimensiunea și de resursele financiare ale organizației sau întreprinderii și de posibilitatea de a obține fonduri publice sau orice alte ajutoare”¹².

Adaptări rezonabile în dreptul Convenției

CEDO a hotărât că art. 14 din Convenția europeană a drepturilor omului (interzicerea discriminării) nu interzice statelor membre să trateze în mod diferit grupuri ale căror situații sunt semnificativ diferite pentru a corecta „inechitățile de fapt” dintre acestea; într-adevăr, în anumite circumstanțe, faptul că nu se încearcă o corectare a unor astfel de inechități, prin aplicarea unui tratament diferit, poate să ducă, în sine, la o încălcare a art. 14¹³. CEDO a constatat că art. 14 din Convenția europeană trebuie interpretat în lumina cerințelor textelor de drept internațional privind adaptările rezonabile, în special CNUDPH. Totuși, această dispoziție impune asigurarea de adaptări rezonabile, mai degrabă decât

⁷ Pentru mai multe informații referitoare la jurisprudența CEDO privind drepturile persoanelor cu handicap mintal sau fizic, consultați [Fișa tematică](#) publicată de Departamentul pentru executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, septembrie 2024.

⁸ CJUE, Hotărârea din 9 martie 2017, [Milkova](#), C-406/15, EU:C:2017:198, pct. 55.

⁹ Art. 3 din Directiva 2000/78.

¹⁰ Considerentul (16) al Directivei 2000/78. A se vedea și raportul FRA cu privire la [The legal protection of persons with mental health problems under non-discrimination law](#) (Protecția juridică a persoanelor cu probleme de sănătate mentală prin intermediul legislației în materie de nediscriminare), 2011, p. 17-18.

¹¹ Considerentul (20) al Directivei 2000/78; a se vedea, de asemenea, art. 5 din aceasta.

¹² Considerentul (21) al Directivei 2000/78; a se vedea, de asemenea, art. 5 din aceasta.

¹³ CEDO, [Enver Şahin împotriva Turciei](#), nr. 23065/12, pct. 61, 30 ianuarie 2018.

punerea în aplicare a tuturor adaptărilor posibile care ar putea fi făcute pentru a atenua disparitățile rezultate din handicapul unei persoane, indiferent de costurile sau aspectele practice implicate¹⁴.

Jurisprudența CEDO s-a dezvoltat până în prezent în principal în ceea ce privește dreptul la educație și accesul la clădirile publice.

În domeniul educației, CEDO a subliniat că fiecare copil are nevoi specifice, iar acest lucru se aplică în special copiilor cu handicap. CEDO a considerat că „adaptările rezonabile” în domeniul educației pot lua diferite forme – de exemplu, formarea cadrelor didactice, adaptarea programelor școlare sau amenajarea de facilități adecvate, în funcție de dizabilitatea în cauză¹⁵ – și că nu este de competența sa să definească modalitățile practice de punere în aplicare a acestora într-un caz concret. CEDO consideră că autoritățile naționale sunt mai în măsură să facă acest lucru și a subliniat că aceste autorități trebuie să acorde o atenție deosebită alegerilor pe care le fac¹⁶, având în vedere impactul lor asupra copiilor cu handicap, a căror vulnerabilitate particulară nu poate fi ignorată¹⁷.

În contextul accesibilității la o instituție, Curtea a hotărât că art. 8 din Convenția europeană (dreptul la respectarea vieții private și de familie) se aplică numai în cazuri excepționale¹⁸. Reclamantul trebuie să demonstreze, în primul rând, că nu poate avea acces la clădirile în cauză și, în al doilea rând, că imposibilitatea de a avea acces la clădirile publice îi afectează viața în așa măsură încât îi îngreunează dreptul la dezvoltare personală și dreptul de a stabili și dezvolta relații cu alte persoane și cu lumea exterioară¹⁹. În special, CEDO a constatat că obligațiile de a asigura adaptări rezonabile se aplică și participării persoanelor cu handicap la viața politică, prin adaptarea secțiilor de votare astfel încât persoanele respective să poată avea acces la acestea²⁰.

Jurisprudența CJUE și a CEDO cu privire la adaptările rezonabile pentru persoanele cu handicap

Ocuparea forței de muncă

CJUE, Hotărârea din 11 iulie 2006, *Chacón Navas*, C-13/05, EU:C:2006:456

În fapt – Doamna Chacón Navas a fost declarată inaptă pentru muncă (din motive de boală) și nu a fost în măsură să revină la muncă pe termen scurt. După opt luni, angajatorul i-a transmis o notificare scrisă de concediere fără a preciza motivele, recunoscând totodată nelegalitatea concedierii și oferindu-i o despăgubire. În legătură cu această cauză, CJUE a fost sesizată de o instanță spaniolă cu o cerere de decizie preliminară prin care se solicita să se clarifice dacă Directiva 2000/78 conferea protecție unei persoane care a fost concediată exclusiv din motive de boală.

În drept – În primul rând, CJUE a constatat că noțiunea de „handicap” diferă de cea de „boală” și că nimic din Directiva 2000/78 nu sugerează că lucrătorii sunt protejați de interdicția discriminării pe motive de handicap de îndată ce dezvoltă un anumit tip de boală. În al doilea rând, CJUE a reținut că concedierea era exclusă atunci când, având în vedere obligația de a asigura adaptări rezonabile pentru persoanele cu handicap, aceasta nu era motivată de faptul că persoana în cauză nu era competentă, capabilă și disponibilă să îndeplinească funcțiile esențiale ale postului său. În conformitate cu art. 5 din Directiva 2000/78, trebuiau asigurate adaptări rezonabile pentru a

¹⁴ CEDO, *Enver Şahin*, citată anterior, pct. 67.

¹⁵ CEDO, *Çam*, citată anterior, pct. 66.

¹⁶ CEDO, *G.L. împotriva Italiei*, nr. 59751/15, pct. 63, 10 septembrie 2020.

¹⁷ CEDO, *Çam*, citată anterior, pct. 67.

¹⁸ CEDO, *Glaisen împotriva Elveției* (dec.), nr. 40477/13, pct. 47, 25 iunie 2019.

¹⁹ CEDO, *Arnar Helgi Lárusson împotriva Islandei*, nr. 23077/19, pct. 42, 31 mai 2022.

²⁰ CEDO, *Toplak și Mrak*, citată anterior.

garanta respectarea principiului egalității de tratament al persoanelor cu handicap. Aceasta înseamnă că angajatorii ar trebui să ia măsurile adecvate, atunci când este necesar într-un caz particular, pentru a permite unei persoane cu handicap să aibă acces la un loc de muncă, să participe la activitatea profesională sau să avanseze în carieră, cu excepția cazului în care aceste măsuri ar genera costuri disproporționate pentru angajator.

CJUE, Hotărârea din 11 aprilie 2013, [HK Danemarca](#), C-335/11, EU:C:2013: 222

În fapt – Doamna R. a lipsit de la locul de muncă în mai multe rânduri, prezentând un certificat medical care atesta că suferea de dureri permanente la nivelul coloanei dorsolombare. Doamna W. a fost victima unui accident de circulație și a suferit un traumatism cervical. Ea a fost declarată inaptă de muncă pentru câteva luni. Ambele femei au fost concediate. Sindicatul HK a introdus o acțiune împotriva angajatorilor acestora în numele și pe seama celor două femei. Instanța daneză a sesizat CJUE cu o cerere de decizie preliminară prin care a solicitat să se clarifice dacă art. 5 din Directiva 2000/78 trebuie interpretat în sensul că o reducere a timpului de lucru poate constitui una dintre măsurile de amenajare. De asemenea, a solicitat să se clarifice dacă Directiva 2000/78 se opune unei dispoziții naționale care prevede că un angajator poate desface contractul de muncă cu o perioadă de preaviz redusă în cazul în care lucrătorul cu handicap a fost absent din motiv de boală, în cazul în care aceste absențe sunt consecința omisiunii angajatorului de a asigura adaptările rezonabile adecvate.

În drept – CJUE a făcut trimitere la CNUDPH, ratificată de Uniunea Europeană, pentru a stabili că noțiunea „handicap” trebuie înțeleasă în sensul că se referă la o limitare, care rezultă în special din afecțiuni fizice, mentale sau psihice, care, în interacțiune cu diferite bariere, poate împiedica participarea deplină și efectivă a persoanei în cauză la viața profesională în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători. În consecință, dacă o boală curabilă sau incurabilă a determinat o astfel de limitare pe termen lung, o astfel de boală poate intra în sfera noțiunii „handicap”. În plus, definirea noțiunii „handicap” a precedat stabilirea și aprecierea măsurilor de amenajare corespunzătoare. Aceste măsuri erau, așadar, consecința, iar nu elementul constitutiv al noțiunii de handicap. CJUE a considerat, de asemenea, că „adaptarea rezonabilă” trebuie interpretată ca referindu-se la eliminarea diverselor bariere care împiedică participarea deplină și efectivă la viața profesională a persoanelor cu handicap în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători. Reducerea timpului de lucru poate constitui una dintre măsurile de amenajare. Revenea instanței naționale sarcina de a aprecia dacă, în împrejurări precum cele din cauzele principale, reducerea timpului de lucru ca măsură de amenajare reprezenta o sarcină disproporționată pentru angajator. În sfârșit, CJUE a constatat că împrejurarea că un angajator a omis să adopte măsurile respective poate avea ca efect ca absențele unui lucrător cu handicap să fie imputate unei inacțiuni a angajatorului, iar nu handicapului lucrătorului. Prin urmare, în cazul în care aceste absențe au fost consecința omisiunii angajatorului de a adopta măsurile de amenajare adecvate, Directiva 2000/78 trebuie interpretată în sensul că se opune dispoziției naționale în cauză.

CJUE, Hotărârea din 4 iulie 2013, [Comisia/Italia](#), C-312/11, EU:C:2013:446

În fapt – Comisia Europeană a solicitat CJUE să constate că, prin faptul că nu a solicitat tuturor angajatorilor să asigure adaptări rezonabile pentru toate persoanele cu handicap, Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligația de a transpune în mod corect și integral art. 5 din Directiva 2000/78. Potrivit Comisiei, legislația italiană nu conținea nicio dispoziție care să transpună obligația generală.

În plus, garanțiile și adaptările prevăzute de dreptul italian nu ar privi toate persoanele cu handicap, nici toți angajatorii, nici chiar toate aspectele diferite ale raportului de muncă.

În drept – CJUE a reamintit că noțiunea de „handicap” trebuie înțeleasă ca referindu-se la o limitare care rezultă în special din afecțiuni fizice, mentale sau psihice care, în interacțiune cu diverse bariere, pot împiedica participarea deplină și efectivă a persoanei în cauză la viața profesională în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători. În consecință, expresia „persoane cu handicap” care figurează la art. 5 din Directiva 2000/78 trebuie interpretată în sensul că include toate persoanele care corespund acestei definiții. CJUE a hotărât de asemenea că, în conformitate cu art. 2 din UNICDPD, „adaptările rezonabile” sunt „acele modificări și adaptări adecvate și necesare care nu determină un cost disproporționat sau nejustificat, necesare, într-un caz particular, pentru a garanta că persoanele cu handicap au acces și pot exercita toate drepturile omului și libertățile fundamentale, în condiții egale cu ceilalți”. Această noțiune trebuie înțeleasă în sensul că vizează eliminarea diverselor bariere care împiedică participarea deplină și efectivă a persoanelor cu handicap la viața profesională în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători. CJUE a constatat că, pentru a transpune corect și integral obligația, nu era suficient să se adopte stimulente publice și măsuri de sprijin. Curtea a statuat că este de competența statelor membre să impună tuturor angajatorilor obligația de a lua măsuri eficiente și practice, bazate pe nevoile concrete ale persoanelor cu handicap și care să acopere diferitele aspecte ale raportului de muncă. Aceste măsuri ar trebui să permită persoanelor cu handicap să aibă acces, să rămână sau să avanseze în câmpul muncii sau să beneficieze de formare profesională. Prin urmare, Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligația.

CJUE, Hotărârea din 11 septembrie 2019, *Nobel Plastiques Ibérica*, C-397/18, EU:C:2019:703

În fapt – DW lucra în procesele de asamblare și de punere în formă de tuburi din material plastic. A fost diagnosticată cu epicondilită, calificată drept „boală profesională”. S-a aflat în situație de incapacitate temporară de muncă în mai multe perioade. A fost diagnosticată și cu tulburare anxioasă. Ca urmare, a fost recunoscută ca făcând parte dintre „lucrătorii deosebit de sensibili la riscurile profesionale”. A fost declarată medical „aptă cu anumite limitări” să își ocupe postul. Prin urmare, a fost repartizată pe posturi care implicau manipularea unor tuburi mici. Ulterior, în vederea efectuării unei concedieri pentru motive obiective, angajatorul său a adoptat mai multe criterii de selecție, printre care o productivitate mai mică de 95 %, o polivalență scăzută pentru posturile din cadrul întreprinderii, precum și o rată ridicată a absenteismului. Pe baza acestor criterii, DW a primit o scrisoare de concediere. Instanța de trimitere a întrebat CJUE dacă Directiva 2000/78 trebuie interpretată în sensul că concedierea pentru „motive obiective” a unui lucrător cu handicap pentru motivul că acesta îndeplinește criteriile de selecție avute în vedere de angajator, constituie o discriminare directă sau indirectă pe motive de handicap, în sensul acestei dispoziții.

În drept – CJUE a observat că criteriile de selecție, care erau aparent neutre, se aplicau în același mod persoanelor cu handicap și celor fără handicap. Cu toate acestea, în ceea ce privește în special criteriul de selecție întemeiat pe rata absenteismului, un lucrător cu handicap este, în principiu, mai expus riscului de a avea o rată ridicată a absenteismului în raport cu un lucrător valid, întrucât este expus riscului suplimentar de a fi absent din cauza unei boli legate de handicapul său. La fel, în ceea ce privește criteriile de selecție care constau într-o productivitate sub un anumit nivel și o polivalență mai scăzută pentru posturile din cadrul întreprinderii, este, în principiu, mai puțin probabil ca un lucrător cu handicap să obțină rezultate la fel de bune ca un lucrător valid, din cauza limitării capacității sale. Prin urmare, se considera că o discriminare indirectă s-a produs atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră putea avea drept consecință un dezavantaj special pentru persoane, printre altele, cu un anumit handicap, în raport cu alte persoane, cu excepția cazului în care angajatorul sau oricare persoană sau organizație care intră sub incidența

acestei directive avea obligația, în temeiul legislației naționale, să ia măsuri adecvate cu scopul de a elimina dezavantajele care rezultă din această dispoziție, acest criteriu sau această practică. Noțiunea de „amenajări corespunzătoare” trebuie interpretată ca referindu-se la eliminarea diverselor bariere care împiedică participarea deplină și efectivă la viața profesională a persoanelor cu handicap în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători. Astfel cum se arată în considerentele (20) și (21) ale Directivei 2000/78, angajatorul trebuie să ia măsuri corespunzătoare, adică măsuri eficiente și practice destinate amenajării locului de muncă în funcție de handicap, de exemplu prin amenajarea localurilor sau prin adaptarea echipamentelor, a ritmului de lucru, a repartizării sarcinilor sau a ofertei de mijloace de formare sau de încadrare, fără a genera costuri disproporționate pentru angajator, ținând seama în special de costurile financiare și de altă natură pe care le implică, de dimensiunea și de resursele financiare ale organizației sau întreprinderii și de posibilitatea de a obține fonduri publice sau orice alte ajutoare. În cazul în care instanța de trimitere ar ajunge la concluzia că angajatorul lui DW nu a luat, înaintea concedierii acesteia, măsurile adecvate și că, prin urmare, nu a efectuat amenajări corespunzătoare, trebuie să se constate că concedierea unui lucrător cu handicap pentru motivul că acesta a îndeplinit criteriile de selecție constituie o discriminare indirectă pe motive de handicap.

CJUE, Hotărârea din 15 iulie 2021, [Tartu Vanгла](#), C-795/19, EU:C:2021:606

În fapt – Persoana în cauză era angajată ca agent de penitenciar în Estonia. Obligațiile sale profesionale includeau, printre altele, supravegherea persoanelor aflate sub supraveghere electronică și constatarea încălcărilor regulamentului interior al închisorii. El a fost concediat în temeiul dispozițiilor dreptului estonian din cauza neconformității acuității sale auditive cu pragurile de percepție sonoră minime. O instanță estoniană a adresat CJUE o întrebare preliminară prin care a solicitat să se stabilească dacă Directiva 2000/78 trebuie interpretată în sensul că se opune unei reglementări naționale care prevede o imposibilitate absolută de menținere în funcție a unui agent de penitenciar a cărui acuitate auditivă nu respectă pragurile de percepție sonoră minime stabilite de această reglementare, fără a autoriza utilizarea unor mijloace de corectare pentru a evalua îndeplinirea cerințelor în materie de acuitate auditivă.

În drept – CJUE a considerat că persoanele care prezintă un nivel de acuitate auditivă redus au fost tratate într-un mod mai puțin favorabil decât sunt, au fost sau vor fi tratate într-o situație asemănătoare alte persoane, deoarece primele nu puteau fi recrutate sau menținute în funcție în calitate de agent de penitenciar. Statele membre pot să prevadă că un tratament diferențiat nu constituie o discriminare atunci când, având în vedere natura unei activități profesionale sau condițiile de exercitare a acesteia, caracteristica în cauză constituie o cerință profesională esențială și determinantă, astfel încât obiectivul să fie legitim, iar cerința să fie proporțională. Având în vedere natura funcțiilor de agent de penitenciar și condițiile exercitării acestora, faptul că acuitatea sa auditivă trebuie să respecte un prag de percepție sonoră minim stabilit de reglementarea națională poate fi considerat o astfel de cerință pentru exercitarea profesiei de agent de penitenciar. Cu toate acestea, dreptul național nu a ținut seama de faptul că deficiența auditivă poate fi corectată prin intermediul unor proteze auditive, care pot fi miniaturizate, purtate în interiorul urechii sau chiar plasate sub o cască. De altfel, trebuie amintit că, în temeiul art. 5 din Directiva 2000/78, citit în lumina considerentelor (20) și (21) ale acesteia, angajatorul are obligația să ia măsurile corespunzătoare, în funcție de nevoi, într-o situație concretă, pentru a permite unei persoane cu handicap să aibă acces la un loc de muncă, să îl exercite sau să avanseze, cu condiția ca aceste măsuri să nu presupună o sarcină disproporționată pentru angajatorul respectiv. În această privință, CJUE a statuat că directiva menționată se opunea unei concedieri pe motive de handicap care, ținând seama de obligația de a prevedea amenajări corespunzătoare pentru persoanele cu handicap, nu era justificată de faptul că persoana în cauză nu era competentă, nici capabilă, nici

disponibilă să îndeplinească funcțiile esențiale ale postului său. În speță, dreptul național nu permitea angajatorului său să efectueze, înainte de a-l concedia, verificări pentru a afla dacă erau posibile măsuri corespunzătoare, în conformitate cu art. 5 din Directiva 2000/78, precum utilizarea unui aparat auditiv, o dispensă în privința sa de la obligația de a îndeplini sarcini care necesită atingerea pragurilor de percepție sonoră minime impuse sau chiar o repartizare pe un post care nu necesită atingerea acestor praguri, și nu este furnizată nicio indicație cu privire la caracterul eventual disproporționat al sarcinii care ar fi impuse prin asemenea măsuri. Astfel, CJUE a considerat că Directiva 2000/78 se opune unei reglementări naționale care prevede o imposibilitate absolută de menținere în funcție a unui agent de penitenciar a cărui acuitate auditivă nu respectă pragurile de percepție sonoră minime stabilite de această reglementare, fără a permite să se verifice dacă agentul respectiv este în măsură să îndeplinească funcția menționată, dacă este cazul după adoptarea unor amenajări corespunzătoare în sensul acestui art. 5.

CJUE, Hotărârea din 21 octombrie 2021, [Komisia za zashtita ot diskriminatsia](#), C-824/19, EU:C:2021:862

În fapt – VA a fost admisă în calitate de jurată la Tribunalul Orașului Sofia, Bulgaria. Ea a sesizat Comisia pentru protecția împotriva discriminării, susținând că a fost supusă unui tratament defavorabil din cauza handicapului său, în măsura în care judecătorul de cameră nu i-a permis să participe la nicio procedură penală, timp de mai mult de un an. Comisia a constatat că VA a fost discriminată pe motivul handicapului său și a aplicat o amendă președintelui tribunalului și judecătorului de cameră. Instanța de trimitere a adresat CJUE o întrebare preliminară prin care a solicitat să se stabilească dacă Directiva 2000/78, coroborată cu art. 21 și 26 din cartă, precum și cu UNCDPD trebuie interpretate în sensul că se opun ca o persoană nevăzătoare să fie lipsită de orice posibilitate de a exercita funcția de jurat într-o procedură penală.

În drept – CJUE a observat că VA a fost supusă unui tratament mai puțin favorabil decât ceilalți jurați repartizați în cadrul acestei secții care se află într-o situație comparabilă, dar care nu sunt nevăzători, pe baza handicapului pe care ea îl prezintă. CJUE a admis că, dată fiind natura funcției de jurat în cadrul unei proceduri penale și a condițiilor de exercitare a acesteia, care pot implica în anumite cazuri examinarea și aprecierea unor elemente de probă vizuale, vederea poate fi considerată de asemenea o „cerință profesională esențială și determinantă” pentru profesia de jurat într-o atare procedură, în măsura în care o astfel de examinare și de apreciere a elementelor de probă menționate nu ar putea fi efectuate, în special, prin intermediul unor dispozitive medico-tehnice. În ceea ce privește proporționalitatea tratamentului, CJUE a reamintit că trebuie avut în vedere faptul că, în temeiul art. 5 din Directiva 2000/78, citit în lumina considerentelor (20) și (21) ale acesteia, angajatorul are obligația să ia măsurile corespunzătoare, în funcție de nevoi, într-o situație concretă, pentru a permite unei persoane cu handicap să aibă acces la un loc de muncă, să îl exercite sau să avanseze, cu condiția ca aceste măsuri să nu presupună o sarcină disproporționată pentru angajatorul respectiv. VA a fost exclusă în mod absolut de la participarea la cauzele soluționate de secția penală la care era repartizată, fără să fi fost evaluată capacitatea sa individuală de a-și îndeplini funcția și fără să fi fost examinată posibilitatea de a remedia eventualele dificultăți care ar fi putut să apară. Ea a fost exclusă de la orice participare la cauze penale fără distincție în funcție de cauzele în discuție și fără să se fi efectuat verificări pentru a afla dacă puteau să îi fie propuse amenajări corespunzătoare, precum un ajutor material, personal sau organizatoric. A rezultat, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, că măsura menționată a depășit ceea ce este necesar, cu atât mai mult cu cât din cererea de decizie preliminară reieșea că, după instituirea repartizării electronice a juraților, intervenită în luna august 2016, VA a participat, în această calitate, la judecarea a numeroase cauze penale. Directiva 2000/78 trebuie interpretată în

sensul că se opune ca o persoană nevăzătoare să fie lipsită de orice posibilitate de a exercita funcția de jurat într-o cauză penală.

CJUE, Hotărârea din 10 februarie 2022, [HR Rail](#), C-485/20, EU:C:2022: 85

În fapt – Reclamantul se afla în perioada de probă în cadrul unui organism juridic care acționa în calitate de „administrator de infrastructură” pentru Căile Ferate Belgiene. Acestuia i s-a diagnosticat o patologie cardiacă care necesita montarea unui pacemaker, acest aparat fiind sensibil la câmpurile electromagnetice prezente pe căile ferate. El nu mai era în măsură să efectueze sarcinile pentru care fusese angajat inițial. Centrul Regional pentru Medicină l-a declarat inapt să exercite atribuțiile pentru care fusese angajat și a precizat că el putea ocupa un post care îndeplinește cerințele de activitate medie, lipsa expunerii la câmpurile electromagnetice, cu interzicerea de a lucra la înălțime sau de a fi expus la vibrații. El a fost atunci repartizat în postul de magazioner în cadrul aceleiași întreprinderi. Ulterior, a fost informat cu privire la concedierea sa, cu o interdicție de recrutare de 5 ani în gradul în care a fost recrutat. Conseil d’État (Consiliul de Stat, Belgia) a adresat CJUE o întrebare preliminară prin care i-a solicitat să stabilească dacă Directiva 2000/78 trebuie interpretată în sensul că angajatorul are obligația față de o persoană care, din cauza handicapului său, nu mai este capabilă să îndeplinească funcțiile esențiale corespunzătoare postului în care era repartizată să o repartizeze într-un alt post pentru care dispune de competențele, capacitățile și disponibilitățile necesare.

În drept – CJUE a reiterat că angajatorul era obligat să ia măsurile corespunzătoare, mai precis măsuri eficiente și practice, ținând seama de fiecare situație individuală, pentru a permite oricărei persoane cu handicap să aibă acces la un loc de muncă, să îl exercite sau să avanseze sau să aibă acces la formare fără ca aceste măsuri să presupună o sarcină disproporționată pentru angajator. CJUE a statuat că lista măsurilor adecvate prevăzută la considerentul 20 nu este exhaustivă. Aceste măsuri pot fi de ordin fizic, organizațional și/sau educativ. Amenajarea locului de muncă trebuie realizată cu prioritate pentru a permite persoanei cu handicap o participare deplină și efectivă la viața profesională, în temeiul principiului egalității cu ceilalți lucrători. Atunci când un lucrător devine definitiv inapt pentru a ocupa postul său ca urmare a apariției unui handicap, repartizarea sa la un nou loc de muncă poate constitui o măsură adecvată în cadrul „amenajărilor corespunzătoare”, în sensul art. 5 din Directiva 2000/78. Totuși, această dispoziție nu obliga angajatorul să ia măsuri care ar presupune o „sarcină disproporționată” pentru acesta. În această privință, din cuprinsul considerentului (21) al acestei directive rezultă că, pentru a stabili dacă măsurile în cauză generează costuri disproporționate, trebuie să se țină seama în special de costurile financiare pe care le implică, de dimensiunea și de resursele financiare ale organizației sau întreprinderii și de posibilitatea de a obține fonduri publice sau orice alte ajutoare. Poate constitui un element relevant în vederea acestei aprecieri împrejurarea, evidențiată de instanța de trimitere, că, după ce a fost declarat inapt să exercite funcțiile pentru care fusese angajat, reclamantul din litigiul principal a fost repartizat din nou într-un post de magazioner în cadrul aceleiași întreprinderi. În plus, trebuie precizat că, în orice caz, posibilitatea de a repartiza o persoană cu handicap într-un alt post nu există decât în prezența a cel puțin unui post vacant pe care lucrătorul în cauză îl poate ocupa.

CJUE, Hotărârea din 18 ianuarie 2024, [Ca Na Negreta](#), C-631/22, EU:C:2024:53

În fapt – JMAR a fost angajat ca șofer de camion pentru ridicarea de deșeuri menajere cu normă întreagă. Acesta a fost victima unui accident de muncă, care a condus la o fractură deschisă a

calcanului său drept. În urma acestui accident de muncă, el s-a aflat în situație de incapacitate temporară de muncă. JMAR i-a solicitat angajatorului său schimbarea repartizării sale într-un post adaptat sechelelor accidentului său de muncă. Ca Na Negreta a acceptat cererea și l-a mutat pe un post de șofer în sectorul punctelor de colectare mobile, care era mai puțin exigent din punct de vedere fizic, implica un timp de conducere redus și era compatibil cu limitările sale fizice. Ulterior, angajatorul său l-a informat cu privire la rezilierea contractului său de muncă pentru motivul incapacității sale permanente totale de a-și exercita profesia obișnuită. Instanța de trimitere a adresat CJUE o întrebare preliminară prin care a solicitat să se clarifice dacă angajatorul poate pune capăt contractului de muncă pentru motivul că lucrătorul se află în incapacitate permanentă de a-și executa sarcinile care îi revin în temeiul acestui contract, ca urmare a apariției, în cursul raportului de muncă, a unui handicap, fără ca angajatorul să fie obligat, în prealabil, să prevadă sau să mențină amenajări corespunzătoare pentru a permite acestui lucrător să își păstreze locul de muncă și nici să demonstreze, eventual, că astfel de amenajări ar constitui o sarcină disproporționată.

În drept – CJUE a hotărât că dispozițiile CNUDPH pot fi invocate în vederea interpretării dispozițiilor Directivei 2000/78, astfel încât aceasta din urmă trebuie să facă, în măsura posibilului, obiectul unei interpretări conforme cu această convenție. Prin urmare, noțiunea de discriminare include toate formele de discriminare, inclusiv refuzul unor amenajări corespunzătoare. Angajatorul este obligat să ia măsurile corespunzătoare, mai precis măsuri eficiente și practice, ținând seama de fiecare situație individuală, pentru a permite oricărei persoane cu handicap să aibă acces la un loc de muncă, să îl exercite sau să avanseze sau să aibă acces la formare fără ca aceste măsuri să presupună o sarcină disproporționată pentru angajator. În acest sens, noțiunea de „amenajări corespunzătoare” presupune ca un lucrător care, din cauza handicapului său, a fost declarat inapt pentru funcțiile esențiale ale postului pe care îl ocupă să fie repartizat într-un alt post pentru care dispune de competențele, capacitățile și disponibilitățile necesare, cu condiția ca această măsură să nu impună angajatorului său o sarcină disproporționată. În speță, reglementarea națională permitea concedierea unui lucrător din momentul în care acesta din urmă este recunoscut în mod formal ca fiind inapt să ocupe postul său ca urmare a apariției unui handicap, fără a-i impune angajatorului său să ia în prealabil măsuri corespunzătoare sau să mențină măsurile corespunzătoare pe care le-ar fi luat deja. O asemenea reglementare părea să aibă ca efect, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, scutirea angajatorului de obligația sa de a lua sau, eventual, de a menține amenajări corespunzătoare, precum o repartizare pe un alt post, chiar dacă lucrătorul în cauză dispune de competențele, capacitățile și disponibilitățile necesare în vederea îndeplinirii funcțiilor esențiale ale acestui alt post. În plus, reglementarea menționată nu părea nici să impună angajatorului să demonstreze că o astfel de schimbare a repartizării ar fi de natură să îi impună o sarcină disproporționată. Prin urmare, art. 5 din Directiva 2000/78 se opunea unei astfel de reglementări naționale.

Accesibilitatea mediului fizic

CEDO, [Neagu împotriva României](#) (dec.), nr. 49561/16, 29 ianuarie 2019

În fapt – Reclamanta, care a fost diagnosticată cu un handicap fizic permanent, se putea deplasa numai cu ajutorul unui scaun cu roțile. Ea locuia într-un apartament împreună cu soțul său, care a fost numit tutore legal și asistent personal al acesteia. Președintele asociației de proprietari a blocului lor a instalat două uși suplimentare pe care vizitatorii trebuiau să le deschidă după ce treceau prin ușa principală de intrare. Reclamanta a introdus o acțiune în justiție pentru re poziționarea balamalelor ușii principale de intrare, astfel încât rampa de acces să fie aliniată cu ușa, pentru a-i permite accesul nestingherit cu scaunul cu roțile. Ea s-a plâns că nu putea duce o

viață normală deoarece nu putea părăsi apartamentul, întrucât intrarea principală în clădirea sa rezidențială era obstrucționată.

În drept – CEDO a hotărât că noțiunea de autonomie personală era un principiu important care stă la baza interpretării garanțiilor prevăzute la art. 8. Obligațiile statelor membre în temeiul acestei dispoziții pot implica adoptarea de măsuri menite să asigure respectarea vieții private și de familie chiar și în sfera relațiilor persoanelor particulare între ele. Atunci când au existat proceduri naționale, nu revenea Curții sarcina de a substitui propria sa apreciere a faptelor celei a instanțelor naționale, iar acestora din urmă le revenea sarcina de a stabili faptele pe baza elementelor de probă de care dispuneau. În această privință, CEDO a considerat că nu avea niciun motiv să contrazică concluziile instanței naționale, care a concluzionat că scaunul cu roțile al reclamantei putea trece printre uși și că însuși soțul acesteia, care îi era asistent personal, putea efectua manevrele necesare pentru accesul în clădire. În plus, CEDO a considerat că autoritățile statului erau conștiente de situația reclamantei și de dreptul acesteia de a beneficia de o protecție specială din cauza handicapului său. CEDO a considerat că instanțele naționale au prezentat motive convingătoare pentru a explica de ce măsurile solicitate de reclamantă ar fi excesive.

Concluzie – Inadmisibilă (în mod vădit nefondată).

CEDO, Glaisen împotriva Elveției (dec.), nr. 40477/13, 25 iunie 2019

În fapt – Reclamantul, care era paraplegic, s-a trezit în imposibilitatea de a intra într-un „cinematograf de artă experimentală” pentru a viziona un film pe care dorea să-l vadă și care nu era proiectat în niciun alt cinematograf din orașul său. Cinematograful nu era accesibil persoanelor în scaun cu roțile, iar reclamantului nu i s-a permis să fie cărat în interiorul clădirii. El s-a plâns că instanțele naționale nu au calificat drept discriminare refuzul cinematografului, administrat de o societate privată, de a-i acorda accesul.

În drept – Curtea reamintește că art. 14 din Convenție completează celelalte dispoziții de fond ale Convenției și ale protocoalelor la aceasta. Aceasta a statuat că noțiunea de „viață privată” include dreptul la dezvoltare personală și la stabilirea și dezvoltarea de relații cu alte persoane și cu lumea exterioară. În special, CEDO a afirmat că noțiunea de autonomie personală era un principiu important care stă la baza interpretării garanțiilor prevăzute la art. 8 din Convenție. Cu toate acestea, CEDO a subliniat că art. 8 din Convenție devine aplicabil numai în cazuri excepționale, în care lipsa accesului la clădiri publice și clădiri deschise publicului a afectat viața persoanei în cauză în asemenea măsură încât a adus atingere dreptului său la dezvoltare personală și dreptului său de a stabili și dezvolta relații cu alte persoane și cu lumea exterioară. CEDO a considerat că articolul respectiv nu poate fi interpretat ca acordând dreptul de a avea acces la un anumit cinematograf pentru a viziona un film specific, cu condiția să existe acces general la alte cinematografe din vecinătate. A considerat relevant argumentul Guvernului, necontestat de reclamant, potrivit căruia alte cinematografe operate de aceeași companie erau adaptate nevoilor sale. CEDO a apreciat că refuzul de a permite reclamantului intrarea nu i-a afectat viața într-o așa măsură încât să constituie o ingerință în exercitarea dreptului său la dezvoltare personală sau la stabilirea și dezvoltarea de relații cu alte persoane și cu lumea exterioară. Aceasta a reiterat, de asemenea, că statele beneficiază de o marjă largă de apreciere în situațiile în care trebuie să asigure un echilibru între interesele private și publice concurente sau între diferite drepturi prevăzute de Convenție. Legislația internă în vigoare avea scopul de a crea condiții adecvate pentru a facilita participarea persoanelor cu handicap la viața socială. Instanța națională a prezentat motive suficiente pentru a explica de ce situația cu care se confrunta reclamantul nu era suficient de gravă pentru a intra sub incidența noțiunii de discriminare.

*Concluzie – Inadmisibilă (incompatibilă *ratione materiae*).*

CEDO, [Toplak și Mrak împotriva Sloveniei](#), nr. 34591/19 și 42545/19, 26 octombrie 2021

În fapt – Cei doi reclamânți sufereau de distrofie musculară și foloseau scaune cu roțile electrice pentru a se deplasa. Amândoi au votat în cadrul referendumului național din 2015, iar al doilea reclamant a votat în cadrul alegerilor pentru Parlamentul European din 2019. Ei s-au plâns de inexistența unor măsuri adecvate care să le permită accesul la procedurile de votare din cadrul referendumului și alegerilor menționate. Au susținut că secțiile de votare „accesibile” nu înseamnă doar secții cu intrare accesibilă, ci și o cale accesibilă către sala de vot, acces la cabina de vot în care să poată vota în mod confidențial, un buletin de vot accesibil și o urnă de vot accesibilă.

În drept – CEDO a considerat că dreptul de a nu fi discriminat în exercitarea drepturilor garantate de Convenție este, de asemenea, încălcat atunci când statele, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, nu tratează în mod diferit persoanele aflate în situații semnificativ diferite. A fost necesară atingerea unui anumit prag pentru ca CEDO să constate că diferența dintre circumstanțe era semnificativă. Pentru ca persoanele cu handicap să poată exercita efectiv multe dintre drepturile prevăzute de Convenție, poate fi necesară adoptarea unor măsuri pozitive de către autoritățile competente ale statului. CEDO a statuat că, în contextul participării persoanelor cu handicap la viața politică, art. 14 din Convenție trebuia interpretat în lumina cerințelor privind „adaptările rezonabile” – înțelese ca „acele modificări și adaptări adecvate și necesare care nu determină un cost disproporționat sau nejustificat, necesare, într-un caz particular” - pe care persoanele cu handicap erau îndreptățite să le aștepte pentru a garanta că persoanele cu handicap au acces și pot „exercita toate drepturile omului și libertățile fundamentale, în condiții egale cu ceilalți”. Astfel de adaptări rezonabile au contribuit la corectarea inechităților de fapt care erau nejustificate și care, prin urmare, constituiau discriminare. În special, art. 29 din UNCDPD impunea în mod explicit statelor părți să garanteze persoanelor cu handicap drepturi politice și posibilitatea de a beneficia de acestea, în condiții de egalitate cu ceilalți și să se asigure, printre altele, proceduri de vot accesibile. CEDO a reamintit că statele beneficiază de o marjă de apreciere în evaluarea nevoilor persoanelor cu handicap în ceea ce privește alegerile și mijloacele de a le asigura accesul adecvat la secțiile de votare în contextul alocării resurselor limitate ale statului. Aceasta a observat că reclamânții au putut vota la secțiile de votare din apropierea domiciliului lor, în conformitate cu dorințele lor, în loc să fie nevoiți să se deplaseze la secții de votare special desemnate. Deși nu au fost făcute în avans adaptări ale centrelor de votare (cum ar fi mesele, cabina de vot și urna de vot), reclamânților li s-a oferit asistență la fața locului prin intermediul unor adaptări rezonabile la nevoile lor. Întrucât îmbunătățirea accesibilității în mediul construit poate dura, era esențial ca, între timp, autoritățile naționale să reacționeze cu diligența necesară pentru a se asigura că persoanele cu handicap pot vota liber și prin vot secret. În speță, Comisia Națională a răspuns prompt și constructiv la cererea reclamânților de a se asigura accesibilitatea secțiilor de votare respective.

Concluzie – Neîncălcarea art. 1 din Protocolul nr. 12; neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 3 din Protocolul nr. 1.

CEDO, [Arnar Helgi Lárusson împotriva Islandei](#), nr. 23077/19, 31 mai 2022

În fapt – Reclamantul a rămas paralizat permanent de la piept în jos ca urmare a unui accident. El folosește un scaun cu roțile pentru a se deplasa. Reclamantul a inițiat o procedură civilă criticând lipsa accesului pentru persoanele aflate în scaun cu roțile în două clădiri care adăpostesc centre artistice și culturale administrate de municipalitate. În fața CEDO, a susținut că accesul său la clădiri

a avut un impact semnificativ asupra includerii sau excluderii sale din viața culturală și socială a comunității sale locale. A susținut că nu avea acces la niciun alt spațiu cultural sau social similar din municipalitate.

În drept – În contextul accesibilității, CEDO a statuat că art. 8 din Convenție devine aplicabil numai în cazuri excepționale, în care lipsa accesului la clădiri publice și clădiri deschise publicului a afectat viața persoanei în cauză într-o asemenea măsură încât a adus atingere dreptului său la dezvoltare personală și dreptului său de a stabili și dezvolta relații cu alte persoane și cu lumea exterioară. În speță, chestiunea accesibilității privea clădirile deținute și/sau exploatate de administrația municipală și aflate în orașul reclamantului. Reclamantul a identificat un număr mic și clar definit de clădiri lipsite de acces și a explicat modul în care lipsa accesului la fiecare dintre aceste clădiri i-a afectat viața. CEDO a observat că, în lipsa accesului la mediul fizic și la alte facilități și servicii deschise sau oferite publicului, persoanele cu handicap nu ar avea șanse egale de participare la viața societății respective. Problema în cauză era de natură să afecteze dreptul reclamantului la dezvoltare personală și dreptul de a stabili și dezvolta relații cu alte persoane și cu lumea exterioară, precum și viața privată a reclamantului, în sensul art. 8 din Convenție. Cu toate acestea, CEDO a constatat că statul a luat măsuri considerabile pentru a evalua și a răspunde nevoilor de accesibilitate în clădirile publice, în limitele bugetului disponibil și ținând seama de protecția patrimoniului cultural al clădirilor în cauză. În luarea deciziilor privind aceste îmbunătățiri, municipalitatea a acordat prioritate îmbunătățirii accesibilității la facilitățile educaționale și sportive, ceea ce nu constituie o strategie de priorizare arbitrară sau nerezonabilă, având în vedere și accentul pe care Curtea l-a pus pe accesul la educație și la facilitățile educaționale, în jurisprudența sa. În aceste circumstanțe, a impune o cerință statului, în temeiul Convenției, de a adopta măsuri suplimentare ar fi însemnat impunerea unui „efort disproporționat sau nejustificat” asupra acestuia în contextul obligațiilor sale pozitive, de a răspunde în mod rezonabil nevoilor reclamantului.

Concluzie – Neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție.

Educație

CEDO, [Cam împotriva Turciei](#), nr. 51500/08, 23 februarie 2016

În fapt – Reclamanta, care era nevăzătoare, a promovat examenul de admitere la o universitate de muzică după ce a susținut și a promovat probele practice de competență în lăută turcească. Conform unui raport întocmit de o comisie medicală, ea putea participa la cursurile din secțiile universității pentru care nu era necesară vederea. La cererea directorului universității de muzică, raportul a fost modificat pentru a menționa faptul că reclamanta „nu putea beneficia de educație sau formare”. Universitatea a respins apoi cererea de înscriere a reclamantei. Ea a susținut că statul nu și-a respectat obligația pozitivă de a oferi persoanelor cu handicap aceleași oportunități ca tuturor celorlalte și că tratamentul aplicat ei era discriminatoriu.

În drept – CEDO a considerat că, într-o societate democratică, dreptul la educație era indispensabil pentru promovarea drepturilor omului și juca un rol fundamental. Cu toate acestea, CEDO a recunoscut că era o activitate complexă de organizat și costisitoare de desfășurat, în timp ce resursele pe care autoritățile le puteau alocă pentru aceasta erau în mod necesar limitate. În speță, a trebuit să stabilească dacă, având în vedere că statul a decis să ofere educație muzicală specializată, accesul la o astfel de educație putea fi refuzat unui grup de persoane pentru unicul motiv al handicapului lor. Deși era adevărat că toți candidații care doreau să se înscrie la academie erau obligați să prezinte un certificat medical privind starea lor fizică, Curtea nu putea ignora efectele unei astfel de cerințe asupra persoanelor cu handicap fizic, precum reclamanta, având în

vedere modul în care academia în cauză interpreta această cerință. CEDO a reiterat că art. 14 din Convenție trebuie interpretat în lumina cerinței privind adaptările rezonabile, care contribuie la corectarea inechităților de fapt nejustificate și care, prin urmare, constituie discriminare. În domeniul educației, adaptările rezonabile pot lua diverse forme, fizice sau non-fizice, educaționale sau organizaționale, în ceea ce privește accesibilitatea arhitecturală a clădirilor școlare, formarea cadrelor didactice, adaptarea programelor școlare sau facilități adecvate. În aceste condiții, nu era sarcina CEDO să definească resursele care trebuie puse în aplicare pentru a răspunde nevoilor educaționale ale copiilor cu handicap. Autoritățile naționale, datorită contactului lor direct și continuu cu forțele vitale ale țărilor lor, se aflau, în principiu, într-o poziție mai favorabilă decât o instanță internațională pentru a evalua nevoile și condițiile locale în această privință. Cu toate acestea, CEDO a considerat că era important ca statele să fie deosebit de atente în luarea deciziilor în acest domeniu, având în vedere impactul acestora asupra copiilor cu handicap, a căror vulnerabilitate particulară nu putea fi ignorată. În speță, autoritățile naționale competente nu au încercat în niciun moment să identifice nevoile reclamantei sau să explice în ce mod lipsa de vedere a acesteia i-ar fi putut împiedica accesul la educație muzicală și nici nu au luat în considerare adaptări fizice pentru a răspunde nevoilor educaționale speciale rezultate din lipsa de vedere a reclamantei.

Concluzie – Neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1.

CEDO, [Enver Şahin împotriva Turciei](#), nr. 23065/12, 30 ianuarie 2018

În fapt – În timpul studiilor, reclamantul a suferit un accident care i-a provocat paralizia membrelor inferioare. A solicitat în mod oficial universității să efectueze modificările și lucrările necesare pentru a face accesibile spațiile de învățământ. Universitatea a răspuns că nu dispune de fonduri suficiente pentru a efectua lucrările pe termen scurt și i-a oferit asistența unei persoane de sprijin. Reclamantul s-a plâns de o încălcare discriminatorie a dreptului său la educație.

În drept – CEDO a reiterat că, în anumite circumstanțe, faptul că nu se încearcă o corectare a inechităților prin aplicarea unui tratament diferit, poate să ducă, în sine, la o încălcare a art. 14. În acest sens, CEDO a subliniat importanța principiilor fundamentale ale universalității și nediscriminării în exercitarea dreptului la educație. De asemenea, a subliniat că numeroase instrumente internaționale au recunoscut educația incluzivă ca fiind mijlocul cel mai adecvat de garantare a principiilor fundamentale menționate anterior, întrucât această formă de educație vizează promovarea egalității de șanse pentru toți, inclusiv pentru persoanele cu handicap. Educația incluzivă făcea fără îndoială parte din responsabilitatea internațională a statelor în acest domeniu. CEDO a hotărât că art. 14 trebuia interpretat în lumina cerințelor privind adaptarea rezonabilă. Nu era sarcina sa să definească „adaptările rezonabile” – care pot lua diferite forme materiale și de altă natură – care trebuie să fie puse în aplicare în domeniul educației pentru a răspunde nevoilor educaționale ale persoanelor cu handicap; autoritățile naționale erau mult mai în măsură să facă acest lucru. Totuși, autoritățile respective trebuiau să acorde o atenție deosebită alegerilor pe care le fac în acest domeniu, având în vedere impactul acestor alegeri asupra persoanelor cu handicap, a căror vulnerabilitate particulară nu putea fi ignorată. CEDO a reamintit că capacitatea persoanelor cu handicap de a trăi în mod autonom, cu un simț al demnității și al respectului de sine pe deplin dezvoltat, era de o importanță capitală și era esențială pentru UNCDPD. În mod similar, CEDO însăși a hotărât că esența Convenției era respectul pentru demnitatea și libertatea umană, care includea în mod necesar libertatea unei persoane de a face propriile alegeri. Oferirea de asistență prin intermediul unei persoane de sprijin, propusă de facultate fără o evaluare individualizată a situației reale a reclamantului, nu putea fi considerată rezonabilă, deoarece nu ținea seama de nevoia acestuia de a trăi cât mai independent și autonom posibil. Guvernul nu a demonstrat că autoritățile

naționale, în special autoritățile academice și judiciare, au reacționat cu diligența necesară pentru a se asigura că reclamantul putea continua să își exercite dreptul la educație în condiții de egalitate cu ceilalți studenți.

Concluzie – Încălcarea art. 14 din CEDO coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1.

CEDO, G.L. împotriva Italiei, nr. 59751/15, 10 septembrie 2020

În fapt: Reclamanta, născută în 2004 și care suferea de autism nonverbal, nu a putut beneficia, în primii doi ani de școală primară, între 2010 și 2012, de asistența specializată la care avea dreptul în temeiul legislației relevante. A fost astfel obligată să plătească pentru asistență specializată privată. Ea a considerat că statul nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a asigura egalitatea de șanse pentru persoanele cu handicap.

În drept – CEDO a considerat că esența plângerii reclamantei rezida în afirmația potrivit căreia ea ar fi fost victima unui tratament discriminatoriu. Curtea a reiterat că domeniul de aplicare al art. 14 din Convenție include interzicerea discriminării pe motive de handicap, dar și obligația statelor de a asigura „adaptări rezonabile” care să contribuie la corectarea inechităților de fapt nejustificate și care, prin urmare, constituie discriminare. Deși educația este unul dintre cele mai importante servicii publice într-un stat modern, CEDO a recunoscut că organizarea educației este o activitate complexă și costisitoare de gestionat, în timp ce resursele pe care autoritățile le puteau aloca pentru aceasta erau în mod necesar limitate. A considerat că, în luarea deciziilor privind reglementarea accesului la educație, un stat trebuia să asigure un echilibru între, pe de o parte, nevoile educaționale ale persoanelor aflate sub jurisdicția sa și, pe de altă parte, capacitatea sa limitată de a răspunde acestora. CEDO a reamintit că nu era sarcina sa să definească „adaptările rezonabile” – care pot lua diferite forme materiale și de altă natură – care trebuie să fie puse în aplicare în domeniul educației pentru a răspunde nevoilor educaționale ale persoanelor cu handicap: autoritățile naționale erau mult mai în măsură să facă acest lucru. Cu toate acestea, este important ca statele să fie deosebit de atente în luarea deciziilor în acest domeniu, având în vedere impactul lor asupra copiilor cu handicap, a căror vulnerabilitate deosebită nu poate fi ignorată. În speță, chiar dacă legea prevedea, în mod abstract, „amenajări corespunzătoare”, fără a acorda autorităților nicio marjă de manevră, organismele naționale competente nu au explicat de fapt de ce reclamanta nu a putut beneficia de asistență specializată adaptată nevoilor sale educaționale specifice în acea perioadă. Ea ar fi trebuit să beneficieze de asistență specializată menită să îi promoveze autonomia personală și abilitățile de comunicare și să îi îmbunătățească procesul de învățare, relațiile cu ceilalți și integrarea în școală, pentru a preveni riscul marginalizării. CEDO a concluzionat că autoritățile nu au încercat să determine nevoile reale ale reclamantei sau soluțiile posibile pentru a-i permite să frecventeze școala primară în condiții cât mai apropiate de cele de care beneficiază ceilalți copii, fără a impune o sarcină disproporționată sau nejustificată autorităților. Aceasta a constatat, de asemenea, că discriminarea suferită de reclamantă a fost deosebit de gravă întrucât a avut loc la nivelul învățământului primar, în cadrul căruia se pun bazele educației generale și integrării sociale și ale primelor experiențe de conviețuire – și care este obligatoriu în majoritatea țărilor.

Concluzie – Încălcarea art. 14 din CEDO coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1.

CEDO, T.H. împotriva Bulgariei, nr. 46519/20, 11 aprilie 2023

În fapt – Reclamantul, născut în 2004, avea probleme de comportament la școală și a fost ulterior diagnosticat cu o tulburare hiperkinetică și o tulburare specifică de dezvoltare a abilităților școlare. El s-a plâns că a fost discriminat de directorul școlii și de profesorul său în primii doi ani de școală

primară. S-a plâns, în primul rând, că aceștia l-au hărțuit și l-au tratat în mod neprofesionist și, în al doilea rând, că nu i-au organizat educația într-un mod corespunzător nevoilor sale educaționale speciale.

În drept – CEDO a subliniat că discriminarea interzisă de art. 14 poate consta nu numai într-un tratament mai puțin favorabil bazat pe handicap fără o justificare rezonabilă și obiectivă, ci și în lipsa unor „adaptări rezonabile” pentru o persoană cu handicap. Noțiunea de „adaptări rezonabile” în acest context trebuie înțeleasă în sensul atribuit acesteia de art. 2 din UNCDPD: „modificări și adaptări adecvate și necesare care nu determină un cost disproporționat sau nejustificat, necesare, într-un caz particular, pentru a garanta că persoanele cu handicap au acces și pot exercita toate drepturile omului și libertățile fundamentale, în condiții egale cu ceilalți”. „Adaptările rezonabile” în domeniul educației pot lua diferite forme materiale sau de altă natură – de exemplu, formarea cadrelor didactice, adaptarea programelor școlare sau amenajarea de facilități adecvate, în funcție, în special, de handicapul în cauză – și nu era de competența CEDO să definească modalitățile acesteia într-un caz concret, autoritățile naționale fiind mult mai în măsură să facă acest lucru, subliniindu-se totuși că aceste autorități trebuie să acorde o atenție deosebită deciziilor pe care le iau în acest sens. În speță, comportamentul reclamantului la școală și incidentele rezultate, în special cu colegii de clasă, au provocat o serie de reacții din partea profesorului său și a directorului școlii. CEDO a considerat că nu se poate afirma că directorul și profesorul reclamantului au ignorat handicapul acestuia și nevoile speciale pe care le avea; se pare că aceștia au efectuat o serie de adaptări rezonabile pentru el. Art. 14 din Convenție impunea adaptări rezonabile, mai degrabă decât toate adaptările posibile care ar putea fi efectuate pentru a atenua disparitățile rezultate din handicapul unei persoane, indiferent de costurile sau aspectele practice implicate.

Concluzie – Neîncălcarea art. 14 din Convenție coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1.

CEDO, [Djeri și alții împotriva Letoniei](#), nr. 50942/20 și 2022/21, 18 iulie 2024

În fapt – Cauza privea modificările aduse legislației naționale, prin care utilizarea limbii oficiale, letona, a fost extinsă în toate instituțiile preșcolare, iar utilizarea limbii ruse a fost, în consecință, redusă. Reclamanții au susținut că reducerea utilizării limbii ruse ca limbă de predare în Letonia constituia o discriminare între copiii vorbitori de limbă rusă cu nevoi speciale și copiii vorbitori de limbă rusă fără nevoi speciale.

În drept – CEDO a subliniat că discriminarea interzisă de art. 14 poate consta nu numai într-un tratament mai puțin favorabil bazat pe handicap fără o justificare rezonabilă și obiectivă, ci și în lipsa unor „adaptări rezonabile” pentru o persoană cu handicap. Noțiunea de „adaptări rezonabile” în acest context trebuie înțeleasă în sensul atribuit acesteia de art. 2 din UNCDPD: „acele modificări și adaptări adecvate și necesare care nu determină un cost disproporționat sau nejustificat, necesare, într-un caz particular, pentru a garanta că persoanele cu handicap au acces și pot exercita toate drepturile omului și libertățile fundamentale, în condiții egale cu ceilalți”. „Adaptările rezonabile” în domeniul educației pot lua diferite forme materiale sau de altă natură – de exemplu, formarea cadrelor didactice, adaptarea programelor școlare sau amenajarea de facilități adecvate, în funcție, în special, de handicapul în cauză – și nu era de competența CEDO să definească modalitățile acesteia într-un caz concret, autoritățile naționale fiind mult mai în măsură să facă acest lucru, subliniindu-se totuși că aceste autorități trebuie să acorde o atenție deosebită deciziilor pe care le iau în acest sens. În speță, CEDO a observat că toți copiii pot avea nevoi educaționale specifice, indiferent de limba maternă și de apartenența la o minoritate. Aceasta a constatat că sistemul juridic leton garantează dreptul la educație al copiilor cu nevoi speciale sub forma educației incluzive. CEDO nu a exclus posibilitatea ca, în anumite circumstanțe specifice, principiul adaptărilor rezonabile să impună statului să se asigure că elevii cu nevoi speciale beneficiază de o parte din

educația preșcolară în limba lor maternă, având în vedere obiectivul legitim de a pregăti în mod eficient copiii pentru învățământul primar. Cu toate acestea, CEDO a considerat că primul și al doilea reclamant nu au reușit să-și dovedească acuzațiile de discriminare în prezenta cauză. Statul pârât a luat o serie de măsuri pentru a oferi mecanisme de sprijin copiilor cu nevoi speciale. Aceste mecanisme nu s-au limitat la măsuri și forme generale de sprijin, ci au inclus și abordări individualizate (cum ar fi planuri de învățare individuale) pentru a se adapta la orice nevoi educaționale specifice.

Concluzie – Neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1.

Accesul la justiție

CEDO, *I.C. împotriva Republicii Moldova*, nr. 36436/22, 27 februarie 2025

În fapt – Reclamanta era o persoană cu handicap intelectual și lipsită de capacitate juridică. Abandonată la naștere, ea a fost ulterior luată de un cuplu pentru a locui la ferma lor, în cadrul unei politici de „dezinstituționalizare” a pacienților pe termen lung. Reclamanta a fugit de la fermă, plângându-se că nu era plătită pentru munca sa și că bărbatul din cuplu o violase și abuzase sexual de ea. În fața CEDO, reclamanta a susținut că, în faza premergătoare procesului, nu i s-au asigurat niciun fel de adaptări rezonabile sau procedurale care să-i permită să înțeleagă în mod corespunzător întrebările adresate de poliție, să-și exprime pe deplin plângerile și să-și exercite în mod efectiv drepturile.

În drept – Curtea a reiterat că art. 14 din Convenție trebuie interpretat în lumina cerințelor internaționale privind adaptările rezonabile la care persoanele cu handicap au dreptul să se aștepte pentru a garanta că ele au acces și pot exercita toate drepturile omului și libertățile fundamentale, în condiții egale cu ceilalți. CEDO a constatat că în Republica Moldova, pretinsa diferență de tratament aplicată femeilor care suferă de un handicap intelectual nu rezulta din modul de redactare a vreunei dispoziții legale, ci mai degrabă dintr-o politică *de facto* a agenților statului. Întrebarea a fost dacă incapacitatea autorităților de a proteja reclamanta de starea de dependență față de altă persoană și de a investiga acuzațiile sale privind starea de constrângere în care s-a aflat și abuzul sexual la care a fost supusă a fost rezultatul unei abordări discriminatorii, decurgând dintr-o toleranță instituțională mai largă în ceea ce privește violența împotriva femeilor și neglijarea persoanelor cu handicap, precum și complacerea autorităților din Republica Moldova în legătură cu astfel de cazuri, care afectau în mod incontestabil mai mult femeile decât bărbații. CEDO a observat că multiplele forme de discriminare împotriva femeilor cu handicap atingeau toate domeniile vieții acestora, dar în special femeile afectate de violență erau private de accesul la servicii de bază și la justiție, din cauza lipsei de adaptări rezonabile și de asistență juridică. CEDO a observat, în cazul de față, lipsa adaptărilor procedurale în cursul procedurilor interne, în pofida handicapului intelectual de care suferea reclamanta și a naturii intime și sensibile a plângerilor sale. CEDO a observat, de asemenea, modul în care instanțele naționale au concluzionat că reclamanta nu a fost sinceră, bazându-se pe declarațiile martorilor care au exprimat opinii discriminatorii cu privire la credibilitatea reclamantei, ca femeie care suferea de un handicap intelectual, și refuzând să admită evaluarea unui profesionist care a atestat sinceritatea și trauma reclamantei. O astfel de abordare a expus-o la o victimizare secundară și a constituit o neîndeplinire a obligației de a asigura adaptările necesare pentru a corecta inegalitatea nejustificată legată de handicapul său.

Concluzie – Încălcarea art. 14 coroborat cu art. 3, 4 și 8 din Convenție.

Viața de familie

CEDO, Á.F.L. împotriva Islandei, nr. 35789/22, 10 iunie 2025²¹

În fapt – Cauza privea decizia de a revoca încredințarea reclamantului a fiicei sale, el fiind diagnosticat cu tulburare din spectrul autist, tulburare de hiperactivitate cu deficit de atenție și o dizabilitate intelectuală ușoară. În acest sens, instanța națională a subliniat că au fost luate diverse măsuri ample pentru a-l ajuta să aibă grijă de fiica sa. Cu toate acestea, nu a putut răspunde nevoilor copilului. Reclamantul s-a plâns că autoritățile naționale au încălcat interdicția de discriminare prin faptul că nu au explorat și adoptat măsuri pentru a-l ajuta să aibă grijă de fiica sa, refuzându-i astfel în mod nejustificat adaptări rezonabile, ceea ce a dus la decizia de a se revoca încredințarea copilului.

În drept – CEDO a subliniat că, făcând trimitere la UNCRPD, art. 14 din CEDO trebuie interpretat în lumina cerințelor din aceste texte privind „adaptările rezonabile” pentru a garanta că persoanele cu handicap au acces și pot exercita „toate drepturile omului și libertățile fundamentale, în condiții egale cu ceilalți”. El a reamintit că adaptările rezonabile au contribuit la corectarea inechităților de fapt și că refuzul asigurării acestora poate constitui o formă de discriminare. CEDO era conștientă de faptul că fiecare persoană cu handicap are nevoi specifice și a recunoscut că adaptările rezonabile pot lua diverse forme, subliniind că nu este de competența sa să definească măsurile care trebuie puse în aplicare. Autoritățile naționale, datorită contactului lor direct și continuu cu forțele vitale ale țării lor, sunt, în principiu, mai bine plasate decât o instanță internațională pentru a evalua nevoile și condițiile individuale și locale în acest sens. În ceea ce privește părinții cu handicap, s-a recunoscut că aceștia nu trebuie considerați ca având abilități și capacități parentale insuficiente și că nu trebuie privați de dreptul de a li se încredința copiii lor doar pe baza handicapului lor și fără a se evalua impactul acestuia asupra capacității lor de a oferi îngrijire parentală. Cu toate acestea, era important să se țină seama de faptul că sfera și amploarea adaptărilor rezonabile acordate părinților în funcție de handicapul lor sunt în mod necesar determinate și limitate nu numai de considerente legate de un „efort disproporționat sau excesiv”, ci și, mai ales, de considerentul primordial al interesului superior al copilului. În speță, s-a demonstrat în mod clar că autoritățile islandeze erau atente și conștiente de situație și de diagnosticul reclamantului și că au pus în aplicare multiple măsuri individualizate menite să îi consolideze capacitatea de a-și îngriji fiica. Aceste măsuri au inclus o ședere de aproape patru luni într-o unitate rezidențială pentru diagnostic, îndrumare și practică, cinci luni de sprijin specializat din partea consilierilor la domiciliul reclamantului, angajarea serviciilor unei familii de sprijin pentru a ușura povara reclamantului și oferirea de consiliere reclamantului cu privire la modul de consolidare a relației acestuia cu fiica sa, precum și consiliere și terapie continuă din partea unui psiholog. CEDO nu a putut admite afirmația reclamantului potrivit căreia autoritățile islandeze nu l-au protejat împotriva discriminării, nu ținut seama de handicapul său și nu i-au asigurat adaptări rezonabile. CEDO a observat că interesul superior al copilului impunea revocarea deciziei de încredințare către reclamantului a fiicei sale și că, având în vedere impactul negativ al încredințării asupra bunăstării copilului, drepturile sale au fost restrânse în mod rezonabil și justificat.

Concluzie – Neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție.

²¹ Hotărârea nu este definitivă.